

DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.58>
УДК 343.98

Владислав Ігорович Куценко
кандидат економічних наук,
доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права
юридичного факультету Інституту управління та права

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0878-9360>
E-mail: kutsenkovi82@gmail.com

Дмитро Сергійович Шиян
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права
юридичного факультету Інституту управління та права

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2057-6942>
E-mail: dsshian@gmail.com

Ольга Юрїївна Шиян
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права
юридичного факультету Інституту управління та права

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2336-2314>
E-mail: dsshian@gmail.com

Національний університет «Запорізька політехніка»

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЦІЛЬОВОГО
ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ, ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ
БЮДЖЕТУ ЧИ НАДАННЯ КРЕДИТІВ З БЮДЖЕТУ БЕЗ
ВСТАНОВЛЕНИХ БЮДЖЕТНИХ ПРИЗНАЧЕНЬ АБО З ЇХ
ПЕРЕВИЩЕННЯМ**

Стаття присвячена узагальненню підходів до криміналістичної характеристики нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, та дослідженню структурних (складових) елементів цієї криміналістичної характеристики, зокрема: способу вчинення та приховання цього злочину, типових наслідків його скоєння, предмета злочину, особи ймовірного злочинця, ймовірних мотиву, мети й обставовки вчинення цього злочину, тощо.

Ключові слова: криміналістична характеристика, злочин, спосіб вчинення, нецільове використання, бюджетні кошти, здійснення видатків, надання кредитів, бюджет.

Постановка проблеми. У ст. 210 Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачена кримінальна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням. Відповідно до ст. 12 КК України кримінальне правопорушення, передбачене ст. 210 КК України, є нетяжким злочином, оскільки за його вчинення передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі більше трьох тисяч і не більше десяти тисяч (до чотирьох тисяч) неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – н. м. д. г.). І одночасно не передбачене покарання у виді позбавлення волі. А тому це кримінальне правопорушення можна називати злочином. Серед різноманіття наукових думок щодо визначення поняття «криміналістична характеристика злочину» вважаємо найбільш вдалим визначення класика криміналістики професора Р. С. Белкіна, який вважав, що криміналістична характеристика злочину – це абстрактне наукове поняття, яке має для слідчого лише орієнтовне значення і повинно включати в себе характеристику вихідної інформації, системи даних про спосіб вчинення та приховання злочину, типові наслідки його скоєння, особу ймовірного злочинця та ймовірні мотив і мету злочину, особу ймовірної жертви злочину та деякі обставини вчинення злочину (місце, час, обстановка) [1, с. 305].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деяким аспектам розслідування вказаної категорії злочинів була приділена певна увага у працях Г. М. Гончара, Я. В. Дячишин, В. В. Ковша, Ю. І. Кудряшова, Г. К. Літвінчука, Ю. Г. Маслак, Г. А. Матусовського, Р. Л. Степанюка, А. В. Холостенка та інших науковців. Але роботи вказаних авторів не розкривають саме проблемні питання визначення криміналістичної характеристики злочину щодо нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, і містять лише окремі рекомендації з розслідування загального характеру.

Мета дослідження. Метою дослідження є вирішення проблемних питань криміналістичної характеристики нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням.

На підставі аналізу наукових поглядів, теоретичних положень і законодавства досліджуються проблемні питання криміналістичної характеристики злочину, передбаченого ст. 210 КК України.

Викладення основного матеріалу. Основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 210 КК України, є суспільні відносини, що виникають у процесі виконання державного та місцевих бюджетів у частині використання бюджетних коштів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду.

Предметом злочину, передбаченого ст. 210 КК України, є бюджетні кошти, поняття яких міститься в примітці 1 до ст. 210 КК України, згідно з

якою до бюджетних коштів належать кошти, що включаються до державного бюджету і місцевих бюджетів незалежно від джерела їх формування. Однак це поняття не є тотожним визначенню, що міститься в п. 11 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України (далі – БК), відповідно до якого бюджетні кошти (кошти бюджету) – належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету. Тобто останнє поняття вказує, що бюджетними мають визнаватися не лише наявні (ті, що перебувають на єдиному казначейському рахунку) кошти, а й заплановані, але ще не одержані в бюджет кошти. Однак В. О. Навроцький справедливо не визнає предметом аналізованого злочину кошти, що лише підлягають передачі до бюджету, а також кошти, належні окремим юридичним особам на праві власності [2, с. 127].

Під бюджетними коштами як предметом злочину, передбаченого ст. 210 БК України, потрібно розуміти кошти, що знаходяться на єдиному казначейському рахунку, на рахунках бюджетних установ в органах Державної казначейської служби України (чи на рахунках у банківських установах у випадках, передбачених законодавством) або в касах бюджетних установ.

У диспозиції ч. 1 ст. 210 КК України прямо зазначено, що предметом цих дій є бюджетні кошти лише у великих розмірах. Згідно з приміткою 2 до ст. 210 КК України, великим розміром бюджетних коштів вважається сума, що в 1000 і більше разів перевищує н. м. д. г.

Згідно з п. 5 підрозділу 1 розд. XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України (далі – ПК України), якщо норми інших законів містять посилення на н. м. д. г., то для норм кримінального законодавства в частині кваліфікації кримінальних правопорушень сума н. м. д. г. встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, визначеної пп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 розд. IV ПК України для відповідного року. З урахуванням норм абз. 1 пп. 169.4.1 п. 169.4 цієї статті ПК України платник податку має право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, отриманого від одного роботодавця у вигляді заробітної плати, на суму податкової соціальної пільги у розмірі, що дорівнює 50 відсоткам розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи (у розрахунку на місяць), встановленому законом на 1 січня звітного податкового року, – для будь-якого платника податку (пп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 розд. IV ПК України). Відповідно до ст. 7 Закону України «Про державний бюджет України на 2021 рік», встановлено у 2021 р. прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі для працездатних осіб: з 1 січня – 2270 грн. Тобто для норм кримінального законодавства у частині кваліфікації кримінальних правопорушень на 2021 р. сума н. м. д. г. дорівнює: 2270 грн x 50 / 100 = 1135 грн. Отже, відповідно до ст. 210 КК України великим розміром бюджетних коштів на 2021 р. вважається сума, що перевищує: 1135 грн x 1000 = 1 135 000 грн і більше (до особливо великого розміру).

Етап підготовки до вчинення злочину, передбаченого ст. 210 КК України, може включати такі комплекси дій: 1) здійснення заходів, спрямованих на полегшення вчинення злочину, а також уникнення

(відтягування) його виявлення; 2) забезпечення одержання відповідних коштів із бюджету.

Г. К. Літвінчуком і Г. М. Гончаром були визначені такі способи скоєння бюджетних злочинів: а) подання свідомо неправдивих документів до державних фінансових органів з метою отримання бюджетних коштів для подальшого їхнього використання не за призначенням; б) використання цільових бюджетних коштів не за призначенням; в) перерахування бюджетних коштів на рахунки фіктивних підприємств і викрадення їх під час готівкових операцій; г) безпідставне проведення взаємозаліків коштів на фінансування видатків на вже побудовані об'єкти соціального призначення; д) зловживання з боку посадових осіб у зв'язку з проведенням виборчих кампаній – привласнення придбаних на виділені кошти товарно-матеріальних цінностей [3, с. 4]. Але звертає на себе увагу, що названі автори використали різні за рівнем підстави для визначення способів вчинення бюджетних злочинів. При цьому вони фактично ототожнили способи вчинення двох різних видів злочинів – порушень бюджетного законодавства і привласнення бюджетних коштів.

Способами вчинення злочину, передбаченого ст. 210 КК України, визнається два вказаних у Бюджетному кодексі України (далі – БК України) порушення бюджетного законодавства, що утворюють суспільно небезпечне діяння у формі: 1) нецільового використання бюджетних коштів (п. 24 ч. 1 ст. 116); 2) без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч БК України або закону про Державний бюджет України на відповідний рік: а) здійснення видатків бюджету; б) надання кредитів з бюджету (п. 29 ч. 1 ст. 116).

Згідно з п. 8 ч. 1 ст. 7 БК України, бюджетна система України ґрунтується, зокрема, на принципі цільового використання бюджетних коштів, який означає, що бюджетні кошти використовуються тільки на цілі, визначені бюджетними призначеннями та бюджетними асигнуваннями.

Згідно із ч. 1 ст. 119 БК України, нецільовим використанням бюджетних коштів є їх витрачання на цілі, що не відповідають: 1) бюджетним призначенням, встановленим законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет); 2) напрямам використання бюджетних коштів, визначеним у паспорті бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі) або в порядку використання бюджетних коштів; 3) бюджетним асигнуванням (розпису бюджету, кошторису, плану використання бюджетних коштів).

Бюджетне призначення – повноваження головного розпорядника бюджетних коштів, надане БК України, законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), яке має кількісні, часові і цільові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування (п. 8 ч. 1 ст. 2 БК). Бюджетне асигнування – це повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження (п. 6 ч. 1 ст. 2 БК України).

Каране за ст. 210 КК України нецільове використання бюджетних коштів може набувати вигляду, зокрема: 1) фінансування за рахунок

бюджетних коштів видатків, не передбачених видатковими статтями затвердженого бюджету (наприклад, спрямування бюджетних коштів на придбання різноманітних активів – валюти, цінностей, іншого майна з метою отримання прибутків та (або) наступного продажу, здійснення за рахунок бюджетних коштів внесків до статутних фондів господарських товариств або надання благодійної допомоги); 2) використання бюджетних коштів, що мали цільове спрямування, з іншою метою, тобто фінансування одних видатків за рахунок інших статей видатків (наприклад, фінансування виробництва за рахунок коштів, призначених для виплати заробітної плати; використання на утримання державних органів коштів, виділених на фінансування заходів у сфері освіти; витрачання бюджетних коштів, виділених для усунення аварії на шахті та надання допомоги сім'ям загиблих, на погашення банківських кредитів та заборгованості з виплати заробітної плати).

Приховування слідів бюджетного злочину, передбаченого ст. 210 КК України, може полягати у знищенні або приховуванні документів, в яких відображаються операції з бюджетними коштами, а також у складанні цих документів з неправдивими даними, згідно з якими кошти нібито були використані у відповідності зі встановленим порядком.

Обставини вчинення злочинів у сфері формування та використання бюджетних коштів значною мірою визначають такі основні фактори, як: періодичний характер дії значної кількості нормативно-правових актів, що регулюють бюджетні правовідносини; розгалуженість бюджетного законодавства; суперечливість окремих норм, що регулюють правовідносини у бюджетній сфері; неузгодженість ст. 210 КК України з нормами чинного бюджетного законодавства; недоліки системи контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Суспільно небезпечні наслідки не є обов'язковою ознакою складу цього злочину, передбаченого ст. 210 КК України, проте будь-який злочин завжди спричиняє шкоду об'єкту кримінально-правової охорони або створює реальну загрозу її заподіяння, а тому наслідками аналізованого злочину є спричинення шкоди, принаймні у великих розмірах, збалансованості бюджетної системи, фінансуванню та здійсненню програм і заходів, що реалізуються за рахунок бюджетних коштів.

Отже, типовими наслідками скоєння злочину, передбаченого ст. 210 КК України, є спричинення ним шкоди фінансуванню та здійсненню програм і заходів, які реалізуються за рахунок коштів відповідних бюджетів.

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 210 КК України, – спеціальний, ним може визнаватися лише службова особа, наділена правом розпоряджатися бюджетними коштами, зокрема відповідні службові особи підприємств, установ та організацій, фінансування яких здійснюється за рахунок бюджету [4, с. 357].

Згідно із ч. 1 ст. 22 БК України, за обсягом наданих прав розпорядники бюджетних коштів поділяються на головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня; п. 18 ч. 1 ст. 2 БК України встановлює, що головні розпорядники бюджетних коштів –

бюджетні установи в особі їх керівників, які відповідно до ст. 22 БК України отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень.

Згідно зі ст. 22 БК України, головними розпорядниками бюджетних коштів можуть бути виключно:

1) за бюджетними призначеннями, визначеними законом про Державний бюджет України, – установи, уповноважені забезпечувати діяльність Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України в особі їх керівників; міністерства, Національне антикорупційне бюро України, Конституційний Суд України, Верховний Суд, Вища рада правосуддя та інші органи, безпосередньо визначені Конституцією України, в особі їх керівників, а також Державна судова адміністрація України, Національна академія наук України, Національна академія аграрних наук України, Національна академія медичних наук України, Національна академія педагогічних наук України, Національна академія правових наук України, Національна академія мистецтв України, інші установи, уповноважені законом або Кабінетом Міністрів України на реалізацію державної політики у відповідній сфері, в особі їх керівників;

2) за бюджетними призначеннями, визначеними рішенням про бюджет Автономної Республіки Крим, – уповноважені юридичні особи (бюджетні установи), що забезпечують діяльність Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, а також міністерства та інші органи влади Автономної Республіки Крим в особі їх керівників;

3) за бюджетними призначеннями, визначеними іншими рішеннями про місцеві бюджети, – місцеві державні адміністрації, виконавчі органи та апарати місцевих рад (секретаріат Київської міської ради), структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів місцевих рад в особі їх керівників. Якщо згідно із законом місцевою радою не створено виконавчий орган, функції головного розпорядника коштів відповідного місцевого бюджету виконує голова такої місцевої ради.

Головні розпорядники коштів Державного бюджету України визначаються відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 22 БК України та затверджуються законом про Державний бюджет України шляхом встановлення їм бюджетних призначень.

Головні розпорядники коштів місцевих бюджетів визначаються рішенням про місцевий бюджет відповідно до п. 2 і п. 3 ч. 2 ст. 22 БК України.

Згідно з п. 47 ч. 1 ст. 2 БК України розпорядник бюджетних коштів – бюджетна установа в особі її керівника, уповноважена на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань, довгострокових зобов'язань за енергосервісом та здійснення витрат бюджету.

Відповідно до п. 38 ч. 1 ст. 2 БК України одержувач бюджетних коштів – суб'єкт господарювання, громадська чи інша організація, яка не має статусу бюджетної установи, уповноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримує на їх виконання кошти бюджету.

Вважаємо, що визнавати суб'єктом злочину, передбаченого ст. 210 КК України, лише керівника головного розпорядника або розпорядника

бюджетних коштів і виключати з кола виконавців головного бухгалтера (керівника фінансового підрозділу) відповідної установи, фактично спроможного виконати дії, що утворюють об'єктивну сторону бюджетного злочину, неправильно. Саме головний бухгалтер (керівник фінансового підрозділу), як правило, уповноважується установчими документами юридичної особи на підписання документів, у тому числі розпорядчих і розрахункових.

Н. А. Остап'юк, О. В. Процюк вказують, що досить часто до відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів притягаються саме працівники бухгалтерської служби або матеріально відповідальні особи. Керівники підприємств, установ і організацій при цьому залишаються осторонь або сплачують досить символічний адміністративний штраф або ж притягуються за іншою статтею, аніж ст. 210 КК України [4, с. 357].

Однак, на нашу думку, необхідно в кожному конкретному випадку з'ясувати, чи наділений головний бухгалтер (керівник фінансового підрозділу) організації, що є розпорядником або одержувачем бюджетних коштів, повноваженнями в частині розпорядження бюджетними коштами. Підтвердженням цього є такий випадок з правозастосовної практики.

В. М. Руфановою, О. О. Титаренком запропоновано залежно від призначення бюджетних коштів, підстав їх отримання, а також соціально-рольової компетенції всю сукупність осіб, які вчиняють злочини, пов'язані з незаконним використанням бюджетних коштів, умовно об'єднати у три групи: 1) особи, які, будучи представниками держави, наділені повноваженнями щодо ефективного управління бюджетними коштами (керівники управлінь та відділів виконавчих органів, органів місцевого самоврядування); 2) особи, які незаконно отримали бюджетні кошти та порушили порядок отримання та використання бюджетних коштів (отримання коштів фінансової допомоги, субсидій, субвенцій, дотацій, компенсаційних виплат, переможці процедури державних закупівель); 3) особи, які законно отримали бюджетні кошти, однак використали їх не за призначенням, у супереччя бюджетному законодавству (суб'єкти підприємницької діяльності, підрядні організації, виконавці державних чи регіональних цільових програм) [5, с. 80–81].

Р. Л. Степанюк, з урахуванням конкретного службового статусу й повноважень щодо бюджетних коштів усіх службових осіб, які можуть бути суб'єктами злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства, розподіляє на кілька груп.

1. Службові особи – розпорядники бюджетних коштів:

– головні розпорядники (керівники, коло яких визначено в ч. 1 ст. 22 БК України, за умови, що в цей бюджетний період законом або рішенням про бюджет їм встановлені бюджетні призначення);

– розпорядники нижчого рівня, до сфери управління яких належать інші розпорядники нижчого рівня (керівники, які є підпорядкованими головним розпорядником, і мають у підпорядкуванні інших розпорядників бюджетних коштів);

– інші розпорядники нижчого рівня (керівники бюджетних установ, які не мають у підпорядкуванні нижчестоящих розпорядників бюджетних коштів).

2. Службові особи одержувачів бюджетних коштів – керівники та інші службові особи підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, які отримують бюджетні кошти у вигляді різних видів цільової фінансової допомоги – субсидій, субвенцій, кредитів, дотацій, бюджетних позичок, а також для проведення централізованих заходів або виконання передбачених бюджетом програм.

3. Службові особи органів виконавчої влади, бюджетних установ, які не є розпорядниками бюджетних коштів, але мають повноваження щодо їх формування й використання. До цієї групи належать:

- керівники органів державної влади, які не є розпорядниками бюджетних коштів (Прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри та їхні заступники, Голова Ради міністрів АРК та його заступники);

- заступники керівників – розпорядників бюджетних коштів, керівники структурних підрозділів установи, які самі не є розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів;

- головні бухгалтери, керівники фінансово-економічних підрозділів бюджетних установ.

4. Службові особи Міністерства фінансів України, місцевих фінансових органів, органів Державного казначейства України, які згідно із законодавством зобов'язані виконувати функції щодо забезпечення виконання бюджетів, обслуговування рахунків державного та місцевих бюджетів, бюджетних і небюджетних установ.

При цьому Р. Л. Степанюк виправдано зазначає, що характер службових повноважень вказаних груп суб'єктів впливає на можливість вибору особами певного способу бюджетного злочину. Якщо, наприклад, головні розпорядники бюджетних коштів можуть вчинити злочин шляхом видання незаконного нормативно-правового акту, яким змінюється доходна або видаткова частина бюджету, то головні бухгалтери бюджетних установ унаслідок досить вузького кола службових повноважень мають об'єктивну можливість одноосібно скоювати злочини лише шляхом використання бюджетних коштів усупереч їх цільовому призначенню з порушенням порядку документального оформлення відповідних фінансових і господарських операцій [6, с. 30-31].

Заперечення викликає четверта група службових осіб, які, на думку Р. Л. Степанюка, можуть бути суб'єктами злочину, передбаченого попередньою редакцією ст. 210 КК України. Службові особи Міністерства фінансів України, місцевих фінансових органів, органів Державного казначейства України, враховуючи конкретний службовий статус і повноваження щодо бюджетних коштів, не можуть бути виконавцями цього злочину, оскільки не можуть безпосередньо фактично вчинити суспільно небезпечне діяння, передбачене ст. 210 КК України.

Службові особи Міністерства фінансів України, місцевих фінансових органів не здійснюють безпосереднього витрачання коштів, а просто певним чином можуть брати участь у прийнятті рішення особою, уповноваженою на використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету. Службові особи органів Державного

казначейства України фактично лише обслуговують рахунки, здійснюють оплату за платіжними дорученнями розпорядників і одержувачів коштів. А тому ці особи можуть бути лише іншими співучасниками, за винятком виконавця розглядуваного злочину (організаторами, підбурювачами або пособниками).

Суб'єктами розглядуваного злочину можуть бути й службові особи суб'єктів господарської діяльності – юридичних осіб небюджетної сфери, якщо одержані як дотації, субсидії чи субвенції кошти витрачаються ними не відповідно до їх цільового призначення.

Розпорядник може уповноважити одержувача бюджетних коштів на виконання заходів, передбачених бюджетною програмою, та надати йому кошти бюджету (на безповоротній чи поворотній основі) в межах відповідних бюджетних асигнувань. Відповідно, суб'єктом злочину, передбаченого ст. 210 КК України, визнаються також службові особи одержувачів бюджетних коштів – суб'єктів господарювання, громадських чи інших організацій, які не мають статусу бюджетної установи, але які уповноважені розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримують на їх виконання кошти бюджету. З цього приводу в літературі зазначається, що у тому разі, коли юридична особа приватного права отримала бюджетні кошти в рахунок виконання договору поставки, підряду, надання певних послуг, вона наділяється правом власності на ці кошти, що включає можливість розпоряджатися ними на власний розсуд. Якщо ж та сама юридична особа одержує у власність бюджетні кошти для виконання певних державних чи регіональних програм, а також у вигляді фінансової допомоги (дотацій, субвенцій, субсидій), за цими коштами зберігається цільове призначення, і вона зобов'язана використовувати їх виключно на передбачені відповідними нормативно-правовими актами чи рішеннями цілі. Нецільове використання отриманих таким чином бюджетних коштів утворює склад злочину, передбаченого ст. 210 КК України [7, с. 19].

Критерієм типологізації суб'єктів, які вчиняють зазначені злочини, О. В. Тихонова обрала правомочність щодо вчинення операцій, предметом яких є бюджетні кошти. Автором були виділені такі групи суб'єктів: 1) суб'єкти, які мають право на використання бюджетних коштів – розпорядники та одержувачі бюджетних коштів; 2) суб'єкти, які уповноважені на скорочення видатків бюджету: а) розпорядники та одержувачі бюджетних коштів – якщо діяння було вчинене з коштами, що вже зараховані на рахунки розпорядників та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України; б) головні розпорядники коштів – якщо діяння вчинене щодо коштів, які знаходяться на єдиному казначейському рахунку та заплановані до використання конкретними особами; 3) суб'єкти, які мають право на розподіл видатків відповідно до обсягу надходжень, – головні розпорядники та розпорядники бюджетних коштів [8, с. 13].

На думку О. О. Дудорова, вчиняти злочини, пов'язані з незаконним використанням бюджетних коштів, можуть також:

– службові особи місцевих фінансових органів, тобто установ, що відповідно до законодавства України здійснюють функції зі складання, виконання місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету;

– керівники бюджетних установ та організацій, які розпоряджаються бюджетними коштами відповідно до затверджених кошторисів і планів асигнувань;

– службові особи юридичних осіб небюджетної сфери, яким згідно з чинним законодавством делеговано право розпоряджатись бюджетними коштами;

– службові особи підприємств, установ, організацій, які не мають статусу бюджетних, однак у встановленому порядку через розпорядників бюджетних коштів отримують бюджетні кошти на певні програми, а також фінансову допомогу за рахунок бюджетних коштів у формі дотацій, субвенцій, субсидій [9, с. 279].

Отже, суб'єкт злочину, передбаченого ст. 210 КК України, є спеціальним – фізична осудна особа, яка досягла 16 років та є службовою особою, наділеною повноваженнями щодо використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредиту з бюджету (керівники та головні бухгалтери (керівники фінансових підрозділів) організацій, що є розпорядниками або одержувачами бюджетних коштів).

Співучасниками злочину, передбаченого ст. 210 КК України, можуть бути фізичні осудні особи, які досягли 16 років, та умисно спільно брали участь у вчиненні цього злочину. Співвиконавцями злочину, передбаченого ст. 210 КК України, можуть бути лише службові особи, які є суб'єктами дослідженого злочину. Інші співучасники (організатор, підбурювач або пособник) цього злочину можуть бути як загальними, так і спеціальними суб'єктами – фізичні осудні особи, які досягли 16 років.

Мотив і мета досліджуваного злочину можуть бути різними: користь, небажання витратити сили й час на належне оформлення правомірного використання бюджетних коштів, прагнення поліпшити роботу бюджетної установи або суб'єкта господарювання – одержувача бюджетних коштів, особиста зацікавленість, вчинення в інтересах третіх осіб тощо.

Основними криміналістичними ознаками бюджетних злочинів, на справедливу думку Р. Л. Степанюка, є порушення встановленого порядку при використанні бюджетних коштів, документальному оформленні відповідних операцій; порушення правил оформлення і подання звітності про виконання бюджету; порушення порядку контролю за поверненням коштів у разі виділення зворотної допомоги; ознаки, що вказують на власну корисну зацікавленість службових осіб, які виділяли бюджетні кошти; недосягнення цілей, профінансованих із бюджету; ознаки, що вказують на неналежного одержувача бюджетних коштів; невиконання або неналежне виконання бюджету; виявлення контролюючими органами порушень фінансово-бюджетної дисципліни. На ці ознаки вказують в основному протиріччя у відповідних документах [6, с. 64].

Висновки. Таким чином, розглянувши криміналістичну характеристику кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, зроблено висновки про подальшу актуалізацію цієї проблематики. Предметом цього злочину є бюджетні кошти. Етап підготовки до вчинення досліджуваного злочину може включати такі комплекси дій: 1) здійснення заходів, спрямованих на полегшення його вчинення, а також уникнення (відтягивання) виявлення цього злочину; 2) забезпечення одержання відповідних коштів із бюджету. Способами вчинення розглядуваного злочину визнається всього два вказаних у БК України порушення бюджетного законодавства: 1) нецільове використання бюджетних коштів (п. 24 ч. 1 ст. 116); 2) без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч БК України або закону про Державний бюджет України на відповідний рік: а) здійснення видатків бюджету; б) надання кредитів з бюджету (п. 29 ч. 1 ст. 116). Приховування слідів бюджетного злочину може полягати у знищенні або приховуванні документів, у яких відображаються операції з бюджетними коштами, а також у складанні цих документів з неправдивими даними, згідно з якими кошти нібито були використані у відповідності зі встановленим порядком. Обставинку вчинення злочинів у сфері формування та використання бюджетних коштів значною мірою визначають такі основні фактори, як: періодичний характер дії значної кількості нормативно-правових актів, що регулюють бюджетні правовідносини; розгалуженість бюджетного законодавства; суперечливість окремих норм, що регулюють правовідносини у бюджетній сфері; неузгодженість ст. 210 КК України з нормами чинного бюджетного законодавства; недоліки системи контролю за дотриманням бюджетного законодавства. Типовими наслідками скоєння аналізованого злочину є спричинення ним шкоди фінансуванню та здійсненню програм і заходів, які реалізуються за рахунок відповідних бюджетних коштів. Суб'єкт досліджуваного злочину є спеціальним – фізична осудна особа, яка досягла 16 років та є службовою особою, наділеною повноваженнями щодо використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредиту з бюджету. Мотив і мета розглядуваного злочину можуть бути різними: користь, небажання витратити сили й час на належне оформлення правомірного використання бюджетних коштів, прагнення поліпшити роботу бюджетної установи або суб'єкта господарювання – одержувача бюджетних коштів, особиста зацікавленість, вчинення в інтересах третіх осіб тощо.

Перелік посилань

1. Белкин Р. С. Курс криминалистики: в 3 т. Москва, 1997. Т. 3: Криминалистические средства, приёмы и рекомендации. 480 с.
2. Навроцький В. О. Кримінальне право України. Особлива частина: курс лекцій. Київ. 2000. 771 с.

References

1. Belkin, R. S. (1997). Forensic course: in 3 volumes. Volume 3: Forensic tools, techniques, and recommendations. Moscow. 480 p. (in Russian).
2. Navrotskyi, V. O. (2000). Criminal law of Ukraine. Special part: a course of lectures. Kyiv. 771 p. (in Ukrainian).

3. Літвінчук Г. К., Гончар Г. М. Розслідування кримінальних справ про злочини, пов'язані з порушеннями бюджетного законодавства (статті 80³, 80⁴ КК України). Слідча практика: збірник; уклад. А. А. Осауленко / МВС України. Київ, 2000. С. 3-13.
4. Остап'юк Н. А., Процюк О. В. Кримінальна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів: проблеми ідентифікації суб'єкта. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2013. № 3 (59). С. 353-359.
5. Руфанова В. М., Титаренко О. О. Запобігання органами внутрішніх справ злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів: монограф. / Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2012. 200 с.
6. Степанюк Р. Л. Методика розслідування злочинів, пов'язаних з порушеннями бюджетного законодавства: дис. ... канд. юрид. наук / Нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2000. 211 с.
7. Гладун О. З. Злочини проти порядку виконання бюджету: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: дис. ... канд. юрид. наук / Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. Київ, 2012. 220 с.
8. Тихонова О. В. Кримінальна відповідальність за порушення законодавства про бюджетну систему України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Київський нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2009. 20 с.
9. Дудоров О. О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія. Київ, 2003. 924 с.
3. Litvinchuk, H. K., Honchar, H. M. (2000). Investigation of criminal cases related to violations of budget legislation (Articles 80³, 80⁴ of the Criminal Code of Ukraine). *Investigator Practice*. Kyiv. P. 3-13. (in Ukrainian).
4. Ostapiuk, N. A., Protsiuk, O. V. (2013). Criminal liability for misuse of budget funds: problems of identification of the subject. *Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*. No. 3 (59). P. 353-359. (in Ukrainian).
5. Rufanova, V. M., Tytarenko, O. O. (2012). Prevention of crimes related to illegal use of budget funds by law enforcement agencies: monograph. Dnipropetrovsk. 200 p. (in Ukrainian).
6. Stepaniuk, R. L. (2000). Method of investigation of crimes related to violations of budget legislation: Candidates thesis of Juridical Sciences. Kyiv. 211 p. (in Ukrainian).
7. Hladun, O. Z. (2012). Crimes against the budget execution procedure: criminological characteristics, determination, and prevention: Candidate's thesis of Juridical Sciences. Kyiv. 220 p. (in Ukrainian).
8. Tykhonova, O. V. (2009). Criminal liability for violation of the legislation on the budget system of Ukraine: extended abstract of candidate's thesis Juridical Sciences. Kyiv. 20 p. (in Ukrainian).
9. Dudorov, O. O. (2003). Crimes in the sphere of economic activity: criminal and legal characteristic: monograph. Kyiv. 924 p. (in Ukrainian).

**FORENSIC CHARACTERISTICS OF THE MISUSE OF BUDGET FUNDS,
THE IMPLEMENTATION OF BUDGET EXPENDITURES, OR THE PROVISION
OF LOANS FROM THE BUDGET WITHOUT ESTABLISHED BUDGET
ALLOCATIONS OR IN EXCESS OF THEM**

**V. Kutsenko
D. Shyian
O. Shyian**

The article deals with the analysis of scientific views, theoretical provisions, and legislation, examines the forensic characteristics of the misuse of budget funds, for budget expenditures or provision of credits from the budget without determined budget purposes or with their excess.

The article of the crime under investigation is budgetary funds. The stage of preparation for the commission of this crime may include the following sets of actions: 1) implementation of measures aimed at facilitating the commission of a crime, as well as avoiding (delaying) its identification; 2) ensuring the receipt of appropriate funds from the budget. The methods of committing the crime in question are recognized as only two violations of budgetary legislation specified in the Budget Code of Ukraine: 1) inappropriate use of budget funds (Paragraph 24 of Part 1 of Article 116); 2) without established budgetary allocations or with their exceeding contrary to the Budget Code of Ukraine or the law on the State Budget of Ukraine for the corresponding year: a) implementation of budget expenditures; b) granting loans from the budget (Paragraph 29 of Part 1 of Article 116). Typical consequences of the commission of the analyzed crime are causing them harm to the financing and implementation of programs and activities implemented at the expense of the corresponding budgetary funds. The subject of the crime under investigation is a special person – a sane person who has reached the age of 16 and who is an official authorized to use budget funds, implement budget expenditures or provide a loan from the budget. The motive and purpose of the crime under consideration can be different: self-interest, unwillingness to spend time and effort on the proper registration of the lawful use of budgetary funds, the desire to improve the work of a budgetary institution or a business entity – the recipient of budgetary funds, personal interest, the commission in the interests of third parties.

Key words: forensic characteristics, crime, way of committing, misuse, budget funds, expenditure, provision of credits, budget.